

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ilmastolain muuttamisesta

Ympäristölautakunta 11.06.2024 § 51
304/11.04.01/2024

Valmistelija Ympäristöinsinööri Marjo Saarinen

Ympäristöministeriö on 24.5.2024 pyytänyt Oriveden kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen lausuntoa 5.7.2024 mennessä luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta (asianumero VN/28405/2023). Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle on oheismateriaalina.

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi ilmastolain kuntia koskeva velvoite laatia ilmastosuunnitelma. Lainsäädännön muutostarve perustuu valtiontalouden sopeutustoimiin. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman taloudellisia päätöksiä koskevan B liitteen kirjauksen mukaan kunnille asetettu velvoite laatia ilmastosuunnitelmat perutaan lakimuutoksella.

Julkisen talouden suunnitelmaan 2023–2026 sisältynyt 2 831 000 euron vuosittainen kuntien ilmastosuunnitelmia ja Suomen ympäristökeskuksen päästötietopalvelua koskeva määräraha on poistettu. Määrärahaa ei ole enää sisällytetty vuoden 2024 talousarvioon tai julkisen talouden suunnitelmaan 2024–2027.

Kunnille vuonna 2023 ilmastosuunnitelmien laatimiseen myönnetty rahoitus säilyy, eikä ehdotettu muutos vaikuta siihen.

Tausta

Ilmastolakiin (423/2022) lisättiin maalliskuussa 2023 kunnan velvoite laatia ilmastosuunnitelma ja päivittää se vähintään kerran valtuustokaudessa. Voimassa olevan ilmastolain mukaan ensimmäinen ilmastosuunnitelma on laadittava valtuustokaudella 2025–2029. Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan ilmastolakiin ei jatkossa sisältyisi kuntia koskevia velvoitteita.

Manner-Suomen 293 kunnasta useammalla kuin 85 kunnalla on jo tällä hetkellä oma ilmastosuunnitelma. Kaikilla yli 100 000 asukkaan kaupungilla ja valtaosalla yli 50 000 asukkaan kaupungeista on ilmastosuunnitelma. Suuret ja keskisuuret kunnat ovat keskeisimmät toimijat ilmastopäästöjen vähentämisessä. Valtakunnallisesti merkittävien päästövaikutusten saavuttaminen pienten kuntien ilmastosuunnitelmien avulla on epätodennäköisempää. Suunnitelmien laatiminen lisää hallinnollista taakkaa sekä kunnissa että valtiolla, ja ilmastosuunnitelmien laatimiselle on vaikea tunnistaa selkeää päästövähennyspotentiaalia.

Tavoitteet

Ilmastolain kunnan ilmastosuunnitelman laatimista koskeva velvoite ehdotetaan kumottavaksi. Samalla muutettaisiin lain soveltamisalaa niin, ettei ilmastolakia sovelleta kunnan viranomaisiin. Esityksen tavoitteena on osaltaan tasapainottaa valtiontaloutta ja karsia kuntien hallinnollista taakkaa.

Suomen ympäristökeskuksen lakisäätteistä tehtävää päästötietopalvelun ylläpitäjänä jatkettaisiin. Jatkamalla kuntien päästötietopalvelun ylläpitoa tuettaisiin kuntien vapaaehtoisen ilmastotyön jatkumista.

Toimivalta Hallintosääntö 30 §

Esittelijä Ympäristöinsinööri Marjo Saarinen

Päätösehdotus Ympäristölautakunta esittää luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ilmastolain muuttamisesta lausuntonaan seuraavaa:

Lakimuutosesityksessä ehdotetaan, että kunnan ilmastosuunnitelman laatimista koskeva velvoite kumottaisiin ja että ilmastolakia ei sovellettaisi kunnan viranomaisiin. Lakimuutosehdotusta perustellaan muun muassa kansalaisten ja paikallisten toimijoiden tasavertaisuudella. Lakimuutoksen perusteluissa tukeudutaan perustuslain 20.1 §:n ja 20.2 §:n ympäristöperusoikeussäännökseen sekä perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännökseen. Kunnilla olisi ehdotuksen mukaan yhdenmukaiset mahdollisuudet perustason ilmastotavoitteiden asettamiseen, toteuttamiseen ja seurantaan sekä ilmatoriskien hallinnan sisällyttämiseen kuntastrategiaan. Lakimuutoksen vaikutus olisi huomattavin asukasluvultaan pienemmissä ja maaseutuvaltaisissa kunnissa, joiden ilmastotyö on ollut paljon maakuntien, kaupunkiseutujen ja taloudellisen tuen varassa.

Petteri Orpon hallitusohjelma korostaa ilmastopolitiikassaan muutokseen sopeutumista ja innovatiivisia ratkaisuja. Erityisesti hallitusohjelma korostaa päästöjä vähentävien ja hiiltä talteen ottavien ratkaisujen kehitystä teollisuudessa. Hallitusohjelman mukaan ilmastotoimet toteutetaan taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja alueellisesti kestäväällä ja oikeudenmukaisella tavalla. Hallitusohjelma lupaa, että ilmastotoimet eivät lisää arjen kustannuksia tai heikennä kilpailukykyä.

Ympäristölautakunnan kokemuksen mukaan ilmastomuutoksen hillintää ja muutokseen sopeutumista ohjataan jo tehokkaasti Euroopan Unionin direktiiveillä, joita toteutetaan paikallisesti sisällyttämällä säännökset kansalliseen lainsäädäntöön. Vaikuttavan ja tasa-arvoisen ilmastopolitiikan tekemisessä ympäristölautakunta näkemyksensä korostaa, että ilmastonäkökohdat ja -toimet tulisi huomioida yhteiskunnan tulevaisuuden suunnittelussa ja sisällyttää poikkileikkaavasti kaikkeen lainsäädäntöön, toiminnan sääntelyyn ja päätöksentekoon.

Väkiluvultaan pienempien kuntien näkökulmasta on oikeudenmukaista sisällyttää ilmastotavoitteiden toimenpiteet esimerkiksi alueiden käytön, rakennuskannan, energiantuotannon, puhtaan teknologian, hiilen sidonnan ja liikenteen päästöjen suunnitteluun, jolloin yhdenmukainen hyöty toisi kunnille myös yhdenmukaiset säästöt. Kehitys ohjaisi kunnissa ilmastonäkökohtien sisällyttämiseen kuntastrategiaan ja visioon sekä kokonaisvaltaisempaan ympäristöpolitiikkaan, jonka keinoja käytetään hajanaisesti jo nykyhetkellä ja joiden avulla saavutetaan kohdentamattomia säästöjä. Kulutus- ja toimintavalintoja ohjaavalla lainsäädännöllä myös kuntalaisten osallistuminen on yhdenvertaista. Lautakunta korostaa, että ilmastotyössä kunnan jokainen teko merkitsee ja hyöty kertaantuu painopisteen ollessa kuntalaisten ohjaamisessa ja osallistamisessa.

Ympäristölautakunnan näkemyksen mukaan lakimuutosehdotus tukee erityisesti väkiluvultaan pienempien kuntien ilmastotyötä, joilla taloudelliset resurssit ovat useimmiten olleet ilmastotyön minimitekijä. Ehdotus sallii kuntien ilmastotyölle kustannustehokkuutta ja joustoa paikallisten

lähtökohtien rajoissa. Ympäristölautakunta pitää tärkeänä, että kunta voi määrittää päästökehitystavoitteensa kuntastrategiansa mukaisesti ja viestittää valinnoillaan vastuullisesta kilpailukyvystään ja vetovoimastaan. Asukasluvultaan pienissä kunnissa ilmastomuutokseen sopeutumiseen keskittyvät toimenpiteet ovat keskeisessä roolissa, kun viestitään paikallisesta elinvoimasta, asumisen turvallisuudesta ja ympäristön tukipalveluista. Vapaaehtoisuuteen perustuen lautakunta tuo esille näkemyksensä asukasluvultaan, resursseiltaan ja päästötaseeltaan suurempien kuntien vastuun ilmastotyönsä tavoitteellisuudesta ja vihreän siirtymän innovaatioista.

Esityksen mukaan lakimuutos säilyttäisi Suomen ympäristökeskuksen (Syke) tehtävän kuntien päästötietopalvelun ylläpitäjänä. Lautakunta pitää tärkeänä, että kuntien päästökehityksen sekä ilmastomuutoksen hillinnän ja muutokseen sopeutumisen seuranta ja arviointi ovat valtakunnallisesti yhteismitallisia. Näkemyksensä lautakunta toteaa, että Syken roolin säilyttäminen yhdenmukaistaa kuntien päästökehityksen seurantaan sekä laskentatyökalujen ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia moninaisista tavoitteista ja toimenpiteistä huolimatta, vaikka toimenpiteiden vaikuttavuutta ei ehkä voitaisikaan kohdentaa tehokkaasti tietyille toimenpiteille ja mittareille. Edelleen lautakunta toteaa, että lakisääteisen velvoitteen loppumisesta huolimatta kunnilla on mahdollisuus Syken ylläpitämän päästöskenaariotyökalun avulla vapaaehtoisesti arvioida vaihtoehtoisia päästövähennyspolkujaan ja saavuttaa muuhun lainsäädäntöön sisällytetyillä velvoitteilla välillisiä taloudellisia ilmastohyötyjä sekä perustella vihreän siirtymän ja muiden ilmastopoliittisten päätösten mukaisia investointeja ja hankkeita.

Epäselväksi lautakunnalle jäi esityksessä viitattujen ”muiden toimien” toimenpiteiden ja kustannusten kohdentuminen tilanteessa, jossa osa kunnista ei tee ilmastotoimia ja valtakunnallisten ilmastotavoitteiden saavuttaminen heikkenee. Lautakunta pyytää kiinnittämään huomiota siihen, että lakimuutosesityksen perusteluiden mukaisesti perustuslailla turvatut ympäristöperusoikeus ja yhdenvertaisuus kunnissa toteutuvat lakisääteisen ilmastosuunnitelman laatimisvelvollisuuden poistamisesta huolimatta.

Ympäristölautakunnan näkemyksen mukaan lakimuutosesitys toteuttaa parhaimmillaan perustuslailla turvattua ympäristöperusoikeuden toteutumista ja koskettaa yhdenmukaisesti kaupungin toimijoiden lisäksi jokaista kuntalaista. Lautakunta muistuttaa, että perustuslain mukaisesti vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Lautakunta pyytää huomioimaan, että ilmasto ei ole paikallinen ja stabiili käsite, vaan sillä on globaali luonne ja ulottuvuus.

Päätös

Päätösehdotus hyväksyttiin.
